

British dan resolusi 242 1967: Pengajaran sejarah untuk pelan damai di asia barat

Muhamad Hasrul Zakariah
Universiti Sains Malaysia

Abstrak

Konflik Arab Israel sejak tahun 1947 sehingga kini masih kelihatan tidak ada penghujungnya. Walaupun dalam tempoh yang panjang itu, proses dan rundingan damai tajaan pelbagai pihak telah direncanakan, namun hasilnya sehingga kini wilayah Palestin yang bergolak masih tidak menemukan sebarang jalan perdamaian. Yang terbaru pula ialah perlantikan bekas Perdana Menteri Britain, Tony Blair sebagai wakil khas quartet kuasa-kuasa besar ke Asia Barat kelihatan tidak menjanjikan perdamaian untuk wilayah yang telah lama bergolak itu. Malah, konflik yang selama ini hanya membabitkan Israel dan Arab berhubung Palestin kian getir apabila konflik ini semakin rumit membabitkan Israel, pejuang-pejuang Hamas di Gaza dan sekutu Barat, pergerakan Fatah di Tebing Barat. Justeru, timbul persoalan tentang sebab-sebab kepada kegagalan segala rundingan damai yang berlangsung sejak tahun 1949 lagi. Bagi menjawab persoalan ini, perbincangan akan memfokuskan tentang rundingan damai yang berlangsung selepas perang Arab-Israel 1967. Rundingan damai yang menghasilkan resolusi 242 PBB telah dirangka oleh pihak British yang kemudiannya disahkan oleh PBB. Perbincangan yang menggunakan sepenuhnya dokumen-dokumen arkib British di England ini akan meninjau sikap dan tindak-tanduk British ketika merangka dan kemudiannya menaja pelan damai tersebut. Melalui tinjauan dokumen-dokumen rasmi kerajaan Britain ini, diharapkan kajian ini akan menjawab persoalan tentang punca kegagalan proses perdamaian di Asia Barat moden.

Mencari damai pasca Perang Arab-Israel 1967: Suatu retrospektif

Perang Arab-Israel 1967 amat penting dalam sejarah konflik Arab-Israel sejak tahun 1947. Hal ini kerana kesan daripada peperangan tersebut kekal sehingga kini khususnya penaklukan Israel ke atas wilayah-wilayah Arab seperti Bukit Golan, Tebing Barat, Sinai, Baitul Maqdis Timur dan Gaza.¹ Pada 5 Jun 1967, tepat pukul 7.45 pagi waktu Israel (8.45 pagi waktu Kaherah), jet-jet pejuang Israel telah membedil kedudukan pangkalan tentera Arab di Mesir, Syria, Iraq dan Jordan. Sementara itu, pangkalan tentera udara Mesir di sekitar Kaherah, Terusan Suez dan Lembah Nil menjadi sasaran utama bedilan jet pejuang Israel.² Serangan udara Israel ini menandakan permulaan perang 6 hari Arab-Israel 1967. Perang ini kemudiannya berterusan dari 5 Jun hingga 11 Jun 1967, sebelum Israel dan negara Arab bersetuju untuk melaksanakan gencatan senjata berdasarkan resolusi PBB 233, 234 dan 235.³

Perang yang berlaku selama enam hari ini menyaksikan pakatan negara Arab yang diketuai oleh Presiden Gamal Abdul Nasser dari United Arab Republic (UAR) tumpas kepada Israel dalam keadaan yang amat memalukan. UAR selain kehilangan wilayahnya di Gaza dan Sinai turut menyaksikan lebih 15 ribu tenteranya terkorban dan lebih 5000 lagi hilang tanpa dikesan. Manakala lebih 700 tentera Jordan terkorban dan 450 tentera Syria maut. Sementara bagi Israel pula 679 orang tenteranya telah terkorban.⁴ Dari segi kemusnahan kelengkapan pertahanan pula, lebih 15 peratus daripada kelengkapan tentera UAR bernilai lebih US\$2 juta telah dimusnahkan termasuklah 320 kereta kebal, 480 senjata berat dan ringan dan 10,000 kenderaan tentera telah dirampas oleh Israel. Lebih 85 peratus kelengkapan pertahanan udara

UAR telah dimusnahkan oleh Israel. “*Never in the history of military aviation has the exercise of air power played so speedy and decisive a part in modern warfare.*” Demikianlah pandangan seorang penganalisis perang British, R. Goring Morris dalam menggambarkan kejayaan Israel.⁵ Perang ini juga menyaksikan masalah pelarian Palestin kian meruncing khususnya dengan pertambahan pelarian yang mendadak dari Tebing Barat.⁶

Sementara itu, kejayaan Israel yang menakutkan ini telah menyaksikan moral kepimpinan Arab musnah dan pemimpin utama Arab, Presiden Gemal Abdul Nasser turut kehilangan pengaruh politik dan kredibiliti di dunia Arab. Sejarawan Asia Barat terkenal P.J Vatikiotis menyifatkan “*the defeat of Egyptian armed forces in Sinai in the Six Day war constituted a defeat of Nasserism in the Arab world.*”⁷ Sementara itu di Baitul Maqdis Timur, penaklukan Israel menyaksikan proses ‘meyahudikan’ kota bersejarah tersebut dilakukan secara agresif oleh Israel. Laporan berhubung Baitul Maqdis Timur (Jerusalem Timur) oleh Ernesto A. Thalman, wakil Setiausaha Agung PBB, U-Thant pada September 1967 mengesahkan tindakan tidak bertanggungjawab Israel jelas bertentangan dengan undang-undang antarabangsa. Thalman dalam laporan beliau mengkritik Israel yang mengaplikasikan undang-undang Israel di Baitul Maqdis mulai 28 Jun 1967. Lebih 75,000 penduduk Arab Islam iaitu kira-kira 81 peratus dan Arab Kristian berjumlah 17 peratus mula berdepan dengan tindakan Israel merampas tanah-tanah mereka, meruntuhkan bangunan kedai dan kediaman dan sebahagian besar penduduk Arab ini keluar dari penempatan mereka di Baitul Maqdis Timur.⁸

Sesi perdebatan bagi mencari damai telah berlangsung di Majlis Keselamatan PBB sebanyak empat kali iaitu pada 13 hingga 14 Jun sebaik sahaja gencatan senjata ditandatangani pada 11 Jun 1967. Wakil-wakil Arab dengan sokongan Soviet begitu lantang mengkritik kekejaman Israel dan mendesak PBB untuk bertindak lebih tegas terhadap Tel Aviv. Wakil Arab Saudi, Jamil M. Baroody misalnya mengkritik kelemahan U-Thant dalam mengendalikan krisis ini.⁹ Sementara itu kekejaman Israel telah menimbulkan cadangan dari beberapa negara iaitu Argentina, Brazil, Ethiopia dengan sedikit perubahan atas cadangan Mali di PBB untuk mendesak Israel menghormati empat prinsip Konvensyen Geneva, 1949 berhubung layanan terhadap mangsa perang.¹⁰ Dalam sesi yang sama, pihak Soviet telah mengkritik penaklukan ganas Israel yang disifatkan sebagai, “*the Hitlerite invaders.*”¹¹ Sebagai reaksi kepada desakan dan kritikan tersebut, Perdana Menteri Israel, Levi Eshkol dalam kenyataannya dalam sidang *Knesset* pada 12 Jun menegaskan bahawa Israel tidak akan kembali kepada keadaan sebelum perang termasuklah menyerahkan kembali wilayah-wilayah Arab yang ditakluki. Menurut beliau;

*“to the nations of the world I say...Alone we fought for existence and our security; we are entitled to determine what are the true and vital interests of our country, and how they shall be secured.”*¹²

Sementara itu, mulai 11 Jun 1967 PBB telah melantik Jeneral Odd Bull untuk menjadi ketua agensi pemerhati PBB di wilayah yang berkonflik ini. Pada 14 Jun, Bull telah mendesak Israel agar memberikan kebebasan kepada pegawai PBB untuk melaksanakan tugas mereka memantau perjalanan gencatan senjata.¹³ Sementara itu, Menteri Luar Britain, George Thomson dalam kenyataan beliau di House of Commons menegaskan bahawa Britain akan memainkan peranan yang aktif dalam menyokong usaha Jeneral Bull bagi memastikan “*the final and effective cease fire.*” Malahan beliau berharap juga agar pemerhati PBB yang selama ini telah dihalang oleh Israel dari memasuki wilayah yang ditaklukinya akan dapat kembali ke rumah kerajaan di Baitul Maqdis.¹⁴

Pada 17 Jun 1967, satu mesyuarat tergepang telah diadakan di Majlis Keselamatan PBB berikutan bantahan Syria bahawa Israel telah mencabul gencatan senjata yang dipersetujui

serta bertindak kejam terhadap para pelarian Arab. Mesyuarat itu dimulakan dengan kenyataan pedas Perdana Menteri Soviet, Kosygin yang mengkritik keganasan Israel dan mendesak Israel mengundurkan tenteranya dari wilayah Arab yang ditakluki.¹⁵ Sementara itu negara-negara Asia dan Afrika dengan diketuai oleh India turut mendesak Israel mengundurkan tenteranya segera bagi memastikan proses damai terlaksana. Manakala negara-negara Amerika Selatan dan Caribbean telah mendesak agar status Baitul Maqdis dikembalikan kepada pentadbiran antarabangsa. Negara-negara ini bersepakat menyifatkan bahawa penaklukan wilayah Arab oleh Israel mencabul undang-undang antarabangsa.¹⁶

Bagi pihak British pula, pada 21 Jun 1967 ketika berucap di PBB, Setiausaha Luar Britain, George Brown telah mencadangkan keperluan mewujudkan pemerhati khas PBB dan peranan UNTSO (United Nations Truce Organization) diperkuatkan bagi memastikan perjalanan proses damai lancar. Beliau juga menegaskan tidak perlu wujud ‘*territorial aggrandizement*’ yang merujuk kepada tindakan Israel ingin memasukkan Baitul Maqdis sebagai wilayah Israel. Brown kemudiannya mengingatkan Israel bahawa tindakan Israel menjadi Baitul Maqdis sebagai sebahagian wilayahnya akan menjadikan Israel kehilangan simpati antarabangsa. Brown lantas menggariskan beberapa prinsip yang perlu dipatuhi dalam melaksanakan sebarang rancangan damai. Antaranya ialah:

- a. *Any settlement must recognize the right of all states in the area to exist in true dignity and real freedom and that must include the ability to earn their living in assured peace.*
- b. *There must be respect for the right of free and innocent passage through international waterways for the ships of all nations.*
- c. *If the countries of the Middle East are to live together in peace and develop their resources, they must be freed from the pressures which have been driven them to waste their resources in arms race.*¹⁷

Kenyataan Brown ini kemudiannya telah disokong oleh Perdana Menteri Britain, Harold Wilson. Wilson menegaskan bahawa “*no territorial aggrandizement but equally no automatic annexation of occupied territories.*”¹⁸

Pada 5 Julai 1967, Pejabat Luar British telah mengadakan satu mesyuarat sulit untuk menghadapi perbincangan dan pengundian di PBB berhubung proses damai Asia Barat. Adalah dijangkakan bahawa negara-negara pro-Soviet akan membentangkan pelan damai pada 12 Julai 1967. Pelan damai itu akan dibentangkan oleh Yugoslavia dan disokong oleh India, Soviet dan negara-negara Arab yang dianggap revolusioner seperti UAR dan Syria. Mesyuarat sulit bersama Washington telah memutuskan bahawa pihak British akan mengundi untuk menentang draf tersebut. Di samping itu, dengan sokongan Amerika, British juga akan melobi Austria, Thailand (duta Thai ke PBB, Thanat Khoman ketika itu berada di London) dan Malta sebagai anggota tidak tetap Majlis Keselamatan PBB agar mengundi menolak draf damai yang akan dibentangkan oleh Yugoslavia kerana draf tersebut dijangka tidak menyebelahi Israel.¹⁹ Alasan Amerika ialah kerana tersebut dijangka akan memasukkan frasa “*call upon Israel immediately to withdraw all its forces to the position they held prior to 5 Jun 1967.*”²⁰ Tegasnya, Amerika tidak bersetuju dengan dua perkara iaitu meminta tentera Israel berundur wilayah yang ditakluki dan kembali kepada persempadanan sebelum 5 Jun 1967. Pihak British kemudiannya telah bersetuju dengan desakan Amerika kerana pihak Pejabat Luar British bersependapat bahawa draf yang akan dibentangkan oleh Yugoslavia sebagai “*still completely unbalanced.*”²¹

British juga berpendapat bahawa sekiranya draf pelan damai yang akan dikemukakan oleh Yugoslavia diterima, maka terdapat kemungkinan Soviet akan mengusulkan pula sekatan ekonomi ke atas Israel yang masih berdegil. Usul sekatan ekonomi ke atas Israel pula sudah pasti akan *diveto* oleh Amerika.²² Setelah pelbagai kemungkinan dikaji berhubung draf ini, British memutuskan untuk menggunakan pendekatan diplomatik paling licik bagi menjaga kepentingan London di negara-negara Arab. British berpendapat bahawa menolak keseluruhan draf tersebut bukanlah satu pendekatan diplomatik yang bijak. Sebaliknya London memutuskan untuk memberikan sokongan bersyarat dan terhad kepada perenggan-perenggan tertentu sahaja dan bukannya keseluruhan draf. Perenggan yang sudah pasti ditolak oleh British ialah “*we should state clearly our objection to the word ‘immediately’ [Israel withdrawal].*”²³

Pada 12 Julai 1967, perbincangan berhubung draf Yugoslavia telah diadakan di Majlis Keselamatan PBB. Wakil Britain di PBB, Lord Caradon dalam ucapannya menjelaskan pandangan Britain terhadap proses damai;

*There must be disengagement and withdrawal, there must equally be final security against renewed hostility; there must be relief and rehabilitation on a new and imaginative scale never before contemplated...there must be demilitarized frontiers, there must be an end of the arm race, there must be restoration of international authority.*²⁴

Walau bagaimanapun, draf yang dikemukakan oleh Yugoslavia ini kemudiannya gagal untuk mendapat undi majoriti di Majlis Keselamatan PBB. British dan Amerika pula secara jelas menentang sebarang desakan yang menuntut pengunduran serta merta tentera Israel dari wilayah-wilayah Arab yang ditakluki tanpa sebarang syarat.

Kegagalan draf Yugoslavia ini amat melegakan Britain dan Amerika. Lantas kedua-dua sekutu ini telah merangka strategi bagi mengusulkan pelan damai tajaan mereka sendiri. Bermula pada 9 hingga 10 Ogos 1967, perbincangan untuk merangka pelan damai ini telah dijalankan di Washington. Rundingan kemudiannya diteruskan di London pada 15 Ogos. Menurut wakil Britain di PBB, Lord Caradon bahawa dalam pelan damai yang dirangka ini maka kepentingan British di Asia Barat mesti diberikan perhatian penting. British juga merasakan bahawa satu pelan damai yang komprehensif adalah perlu memandangkan Israel tidak mungkin mengundurkan tenteranya dari wilayah Arab yang ditakluki kecuali keselamatan berkekalan bagi Israel dijamin sepenuhnya oleh negara-negara Arab. Prinsip penting yang akan mendasari draf itu nanti perlulah, “*... we should concentrate on the comprehensive resolution and not work simultaneously for a partial solution.*”²⁵

Pada 14 hingga 15 September 1967, satu lagi mesyuarat antara Jabatan Negara Amerika dan Pejabat Luar British berhubung pelan damai Asia Barat diteruskan di London. Kedua-dua pihak bersependapat bahawa proses damai Asia Barat mesti disegerakan dan diterajui oleh Amerika dan Britain bagi mengekang pengaruh Soviet di negara-negara Arab. Menurut Setiausaha Rendah Amerika Syarikat bagi Hal Ehwat Politik, Eugene Rostow dalam mesyuarat tersebut bahawa;

*“It was important that matters should not be allowed to drift in the UN with the danger that unacceptable resolution might be put forward in the Security Council. It was therefore essential to work for early meeting in the Security Council (by Britain and America).”*²⁶

Dalam mesyuarat sulit tersebut, Setiausaha Rendah Tetap Britain bagi Hubungan Luar, Sir P. Gore Booth pula menegaskan bahawa Amerika perlu memberikan tekanan kepada Israel supaya lebih bersikap fleksibel dalam isu Baitul Maqdis yang merupakan kunci perdamaian di Asia Barat. Selain itu, Amerika dan Britain pada dasarnya bersetuju bahawa tekanan juga perlu diberikan kepada Soviet.²⁷ Amerika pada asasnya bersetuju dengan saranan pihak British tetapi menegaskan bahawa agak sukar untuk terlalu menekan Israel memandangkan Amerika akan menghadapi pilihanraya presiden tidak lama lagi.²⁸

Selanjutnya pada 14 September, Rostow telah mengadakan mesyuarat berasingan dengan Setiausaha Luar Britain, George Brown. Dalam mesyuarat tersebut, Rostow menjelaskan bahawa Amerika akan cuba untuk mengawal Israel walaupun Israel menuntut penyatuan Baitul Maqdis Timur sebagai wilayah Israel yang pada pandangan Amerika sebagai *'very negotiable.'*²⁹ Brown pula menyatakan bahawa penyelesaian damai Asia Barat perlu di bawah tajaan Amerika dan Britain bagi mengekang sebarang dominasi blok komunis untuk menaja perjanjian damai yang akan merugikan mereka dan Israel.³⁰

Sementara itu, sepanjang bulan September dan Oktober 1967, beberapa siri perbahasan telah diadakan di PBB. Hal ini berpunca daripada aduan yang dibuat oleh Mesir, Syria dan Israel terhadap seteru masing-masing berhubung pencabulan terhadap gencatan senjata. Misalnya pada 12, 21 dan 27 September, akibat daripada pencabulan gencatan senjata ini, Mesir dan Israel telah berbalas tembakan di wilayah sempadan.³¹ Sementara itu di PBB, suara-suara kritikan terhadap kelembapan PBB menaja pelan damai yang komprehensif mula kedengaran. Antara yang paling lantang ialah wakil Britain ke PBB, Lord Caradon yang menyelar kelemahan PBB;

*"for months we have been urging the appointment of a United Nations special representative...working with urgency, particularly in the past few days to establish and declare the principles which should govern a settlement."*³²

Jelasnya di sini, antara tempoh selepas perang iaitu mulai akhir Jun hingga Oktober 1967, beberapa siri rundingan dan perbahasan telah diadakan di PBB bagi mencari penyelesaian bagi krisis Arab-Israel melalui pelan damai yang seimbang dan komprehensif. Walaupun kedua-dua belah pihak iaitu Arab dan Israel telah menandatangani perjanjian gencatan senjata pada akhir Jun 1967, namun pelan damai yang lebih yang bersifat kekal perlu disegerakan. Untuk itu, blok komunis telah berusaha untuk mengutarakan pelan mereka sendiri namun gagal berikutan strategi diplomatik Britain dan Amerika. Pada waktu yang sama, Amerika dan Britain mula menyusun langkah untuk menaja pelan damai mereka sendiri dalam mewujudkan pelan damai yang berkekalan di Asia Barat pasca perang 1967. Yang kelihatan dalam tempoh tersebut bukan sahaja persengketaan antara negara-negara Arab dan Israel tetapi juga persaingan pengaruh antara Soviet dan Amerika dalam konflik Arab Israel 1967.

Britain dan Resolusi 242 PBB: Antara damai dan diplomatik

Majlis Keselamatan PBB telah mengadakan tujuh mesyuarat bagi membahaskan draf resolusi bagi pelan damai di Asia Barat mulai 9 hingga 22 November 1967. Terdapat lima draf yang telah diusulkan daripada pelbagai blok dan negara untuk diperdebatkan dalam sesi ini, dengan draf Britain telah dibentangkan oleh Lord Caradon pada 16 November 1967. Draf pertama telah dikemukakan oleh Mali dan Nigeria (dikenali juga dengan draf tiga kuasa). Asas kepada draf ini adalah berdasarkan kepada draf awal yang pernah dibentangkan oleh 16 negara Amerika Latin dan 4 buah negara Kepulauan Carribean pada bulan Julai 1967.³³ Draf yang

kedua datangnya daripada negara-negara Amerika Latin sendiri.³⁴ Draf yang ketiga pula datangnya dari Amerika Syarikat.³⁵ Draf yang keempat ialah dari Soviet.³⁶ Manakala draf yang kelima telah dibentangkan oleh Lord Caradon yang dirangka oleh British.³⁷

Draf yang dibentangkan oleh Lord Caradon ini telah dibahas bersama-sama dengan draf-draf yang lain. Antara butir-butir penting draf Britain ialah seperti berikut:

1. The Security Council: *expressing its continuing concern with the grave situation in the Middle East.*
2. Emphasizing *the inadmissibility of the accusation of territory by war and the need to work for a just and lasting peace in which every state in the area can live in security.*
3. Emphasizing *further that all member states in their acceptance of the charter of the United Nations have undertaken a commitment to act in accordance with article 2 of the charter:*

Affirms *that the fulfillment of charter principles requires the establishment of a just and lasting peace in the Middle East which includes the application of both the following principles:*

- i. Withdrawal *of Israel armed forces from territories occupied in the recent conflict.*
- ii. Termination *of all claims or states of belligerency and respect for and acknowledgement of the sovereignty, territorial integrity and political independence of every state in the area and their rights to live in peace with secure and recognized boundaries free from threats or acts of force.*

Affirms *further the necessity:*

- i. For guaranteeing *freedom of navigation through international waterways in the area.*
- ii. For achieving *a just settlement of the refugees problem.*
- iii. For guaranteeing *the territorial inviolability and political independence of every state in the area, through measures including the establishment of demilitarized zones,*
- iv. Request *the Secretary General to designate a special representative to the Middle East to establish and maintain contact with the states concerned in order to promote agreement and assist efforts to achieve a peaceful and accepted settlement in accordance with the provisions and principles of this resolution,*
- v. Request *the Secretary General to report to Security Council on the progress of the efforts of the Special representative as soon as possible.*³⁸

Sebenarnya dalam menyediakan draf tersebut, British telah mempertimbangkan pelbagai kemungkinan bagi memastikan bahawa resolusi yang akan diputuskan nanti mampu menjamin kepentingan pihak British sama ada di dunia Arab mahupun di Israel. Malahan sejak awal lagi tumpuan diberikan agar dalam merangka pelan damai ini, kepentingan ekonomi British di negara-negara Arab tidak terjejas, “*it will be contrary to British interest to take a lead in moves which the Arab will not like.*”³⁹ Dalam merangka draf ini, British mengakui hakikat bahawa 1) Israel mesti kekal di wilayah yang ditaklukinya 2) UAR tidak mempunyai peluang langsung untuk menang dalam peperangan tersebut.⁴⁰ Berdasarkan kepada dua prinsip ini, British berusaha untuk memulihkan kepentingan ekonominya di negara-negara Arab yang

terjejas teruk selepas perang 1967. Pihak Pejabat Luar Britain telah menggariskan beberapa panduan dalam melobi kerangka draf ini iaitu:

To make public statement on lines which will be comparatively pleasing to the Arabs and on which we can rest at the United Nations and in meeting the inevitable demands for answer to Press and Parliamentary questions. Such statement might contain the following element:

1. *Welcome for the cease fire, condemnation for anyone who breaks it;*
2. *reaffirmation of our neutrality*
3. *Suggestion that the four powers should promote a just and lasting settlement in consultation with the countries of the area, preferably through the United Nations;*
4. *Invitation to world leader (e.g. Pope) to give their views on the possibility of making the Jerusalem and its immediate environs an 'open city' under the United Nations control;*
5. *Offer practical help e.g. medicines, tents etc. to refugees.*⁴¹

Semua elemen di atas perlu ditunjukkan dalam sebarang reaksi oleh British terhadap isu perang Arab-Israel 1967 ini. Tujuan British ialah dalam sebarang usaha mereka menaja proses damai Asia Barat, kepentingan London terutama sekali kepentingan minyak dan ekonomi tidak terjejas. *"We need to do all we can to improve Anglo-Arab relations to avoid further damage to British interests and in order to get the Canal (Suez) open and the oil flow."*⁴² Pihak Pejabat Luar Britain juga telah menyusun strategi licik bagi menunjukkan keikhlasan British dalam menaja pelan damai ini. Justeru itu, beberapa strategi politik dirancang yang antara lain:

- a. *We should inject into our public statements and our attribute publicity elements giving some satisfaction to the Arabs; for instance:*
  - i. *We condemn both at the United Nations and outside it Israel aggression on 5 June on the lines that we have now examined the evidence, have come to the conclusion that the Israel fired first shot.*
  - ii. *We should at least condemn the Israel breach on the ceasefire in Southern Syria if confirmed.*
  - iii. *We should make a financial offer to Jordan.*
  - iv. *We should make public play with our differences with the Israelis over the status of Jerusalem and HMG Consul General.*
  - v. *We should express admiration for the fight put up by the Jordanians and sympathy for the sufferings of the civilian population.*
- b. *We should explore what practical measures we can take to help the refugees in Jordan by sending men and materials as well as money; we should, if possible, increase our contributions for this purpose,*
- c. *On the question of Israel withdrawal, our lines should be that the war should not lead to the territorial aggrandizement of Israel;*
- d. *On the matter of Suez Canal, we should persuade the Belgians to get other canal users, especially the Indians to bring pressure on the Egyptians to reopen the canal as soon as possible.*
- e. *We must maintain pressure on the Kuwait, the Saudis, the Libyans and the smaller oil producers to resume supplies by stressing that their pretext for cutting supplies was not a valid one. At the same time we*

*should not show undue anxiety in the public, we must not confirm the Arabs in their belief that the Arab oil can be used to blackmail us.*⁴³

Justeru itu, sebelum Lord Caradon membentangkan draf Britain tadi di PBB, maka segala elemen-elemen di atas telah diambil kira dan dieksploitasi agar proses damai yang akan diusulkan nanti akan menjamin kepentingan ekonomi dan strategik London di negara-negara Arab terus terpelihara.

Walaupun British mengambil sikap yang berhati-hati dalam merangka pelan damai PBB, draf yang dibentangkan oleh Lord Caradon pada bulan November 1967 telah menimbulkan beberapa isu kontroversi sekaligus menelanjangkan dasar sebenar British dalam menaja proses damai Asia Barat. Beberapa frasa yang digunakan dalam draf ini telah menimbulkan perdebatan hangat kerana kesamarannya dalam memberikan justifikasi yang adil dan seimbang terhadap proses damai ini. Sekiranya dibandingkan dengan empat draf yang lain, terdapat beberapa kelemahan dalam draf yang dikemukakan oleh Britain ini. Malahan tidak keterlaluan jika disifatkan draf ini condong kepada kehendak Israel. Misalnya dalam soal pelarian Palestin, ia hanya menyebutkan bahawa "*affirm further the necessity for achieving a just settlement of the refugee problem.*"⁴⁴

Berdasarkan kepada frasa ini, ia hanya menyentuh tentang menyelesaikan masalah pelarian yang timbul dari tragedi perang 1967 ini. Namun hakikatnya tidak dinyatakan pula betapa perlunya pelarian Palestin ini diberikan hak untuk memperolehi semula tanahair mereka yang ditakluki oleh Israel ketika perang, atau hak untuk menubuhkan sebuah negara Palestin yang berdaulat dan merdeka. Frasa ini juga tidak menjanjikan sebarang jaminan bayaran ganti rugi kepada pelarian yang dirampas tanahnya oleh Israel. (Pampasan sekiranya mereka enggan pulang semula ke wilayah yang ditakluki). Menurut duta Syria ke PBB, draf British ini sukar diterima kerana ia mengabaikan hak rakyat Palestin dan menyifatkannya sebagai "*the uprooted, disposed people in exile, crying for justice for over twenty years.*" Menurut Syria lagi, sekiranya draf British ini diterima maka berlanjutanlah masalah pelarian Palestin yang disifatkan, "*another unjust and tragic chapter in the history of the the Arab world.*"⁴⁵ Maka tidak hairanlah draf British ini ditolak oleh Syria dan Pertubuhan Pembebasan Palestin (PLO).⁴⁶

Selain daripada isu ini, isu lain yang tidak jelas dalam draf British ini ialah berhubung dengan status Baitul Maqdis Timur yang ditawan oleh Israel. Biar pun Israel telah menawan wilayah Baitul Maqdis Timur ini dan berusaha menjadikannya sebagai sebahagian wilayah Israel, namun draf British tidak langsung menyentuh soal Baitul Maqdis ini. Sebagai perbandingan, draf yang dibentangkan oleh negara Amerika Latin dan Carribean menyatakan dengan jelas tuntutan agar isu Baitul Maqdis diputuskan segera sebagai sebahagian pelan damai. Menurut mereka proses damai mestilah, "*reaffirm as in earlier recommendations the desirability of establishing an international regime for the Jerusalem.*"⁴⁷ Kegagalan pihak British untuk memasukkan isu Baitul Maqdis Timur dalam draf pelan damai tersebut agak menghairankan kerana isu Baitul Maqdis yang di dalamnya terletak Masjid Al-Aqsa ini merupakan isu paling penting dalam proses pelan damai Asia Barat. Pakar undang-undang antarabangsa, Profesor Elihu Lauterpacht dan R.H Pfaff misalnya menyifatkan bahawa dalam sebarang rundingan damai, Jerusalem adalah kunci utama perdamaian Arab-Israel.⁴⁸

Selain daripada dua isu di atas, isu yang paling menimbulkan kontroversi dalam draf British ini ialah soal pengunduran tentera Israel dari wilayah-wilayah Arab yang ditakluki oleh Israel ketika perang 1967 ini. Persoalan yang timbul ialah sama ada draf resolusi British ini menuntut pengunduran 'menyeluruh' Israel dari seluruh wilayah Arab yang ditakluki pada

1967 atau pengunduran 'sebahagian' sahaja. Hal ini kerana berbanding dengan draf-draf yang lain, draf British hanya menyebut, "*withdrawal from territories*" dan bukannya "*withdrawal from the territories*." Draf ini menimbulkan persoalan, apakah pengunduran yang dituntut daripada Israel adalah secara menyeluruh atau hanya wilayah-wilayah tertentu sahaja berdasarkan 'budi bicara' Israel? Hal ini kerana tanpa memasukkan frasa 'the', maka ayat dalam draf tersebut bersifat umum dan tidak tegas serta bergantung kepada tafsiran yang berbeza daripada mereka yang terlibat. Berbanding dengan draf yang dikemukakan oleh Amerika Latin dan Caribbean yang secara jelas menuntut pengunduran Israel tanpa syarat dan menyeluruh dari seluruh wilayah Arab yang ditakluki pada perang 1967 ini. Draf Amerika Latin misalnya memasukkan frasa, "*Urgently requests Israel to withdraw all its forces from ALL the territories occupied by it as a result of the recent conflict.*"⁴⁹

Menjelang tujuh hari sebelum pengundian di PBB, Lord Caradon sebagai wakil Britain di PBB berusaha untuk meyakinkan negara-negara Arab bahawa draf resolusi tersebut bersifat adil dan seimbang. Malah beliau cuba meyakinkan pemimpin Arab bahawa draf tersebut tidak akan merugikan negara-negara Arab dalam jangka masa panjang. Hal ini berikutan dengan penentangan negara-negara Arab yang bertegas mahukan agar frasa 'the' dimasukkan ke dalam versi teks yang berbahasa Inggeris itu, sekaligus membawa konotasi pengunduran Israel secara menyeluruh dari wilayah-wilayah Arab yang diduduki tanpa syarat. Malahan mereka bersependapat bahawa tanpa frasa 'the' sebelum "territories" membawa maksud pengunduran yang terhad (partial withdrawal) oleh regim Zionis.⁵⁰ Justeru dalam usaha meyakinkan pemimpin Arab bahawa British bersikap adil dalam merangka draf tersebut, maka pada 15 November 1967, Caradon telah mengadakan pertemuan dengan wakil-wakil negara Arab khususnya Menteri Luar Mesir, Mahmoud Riad. Riad yang telah ditunjukkan draf tersebut kemudiannya telah bertanya kepada Caradon, apakah teks tersebut menunjukkan bahawa Israel hanya akan berundur untuk wilayah-wilayah tertentu sahaja dan bukannya secara menyeluruh. Caradon dengan tegas menyatakan bahawa, "*of course not! The text means ALL and not some of the territories!*"⁵¹ Walau bagaimanapun desakan pemimpin Arab, Soviet Union dan dunia Islam untuk memasukkan frasa 'the' ini telah mendapat bantahan daripada Amerika Syarikat dan Israel.

Keengganan pihak British untuk memasukkan frasa 'the' ini sememangnya tidak sukar difahami memandangkan sejak awal perbincangan proses damai ini, London berpegang kepada pendirian bahawa mereka akan hanya menyokong resolusi yang tidak menghentam Israel, "*to vote any moderate worded resolution at the United Nations condemning Israel aggression and abstain on any immoderately worded resolution.*"⁵² Justeru tidak hairanlah selepas perang 1967, British tidak menyokong sebarang usaha untuk mengkritik keganasan Israel secara tegas. Contohnya ialah cadangan yang dibawa oleh Albania pada 4 Julai 1967 di PBB yang mengkritik keganasan Israel telah ditolak oleh Britain.⁵³

Sikap British dalam merangka draf resolusi damai ini dilihat condong menyokong Israel. Setiausaha Luar Britain, George Brown sebelum ini menentang tindakan "*territorial aggrandizement*" oleh Israel. Namun pendirian ini amat mencurigakan berdasarkan temubual Brown dengan Radifussion Television pada 27 Jun 1967. Melalui transkrip perbualan itu, beliau antara lain menyatakan;

Alastair Burner: The PM's Israel, Mr. Eshkol is on the record as saying that Israel does not want territorial aggrandizement. By ordering Israel to pull back, which is interpretation of your speech, are you not encouraging those people in Israel, like General Dayan, who wish to hang onto some of those gains?

George Brown: I didn't either order Israel to pull back or even say that she should. What I said was the ones we already had; and I asked her to be careful about the Old City of Jerusalem. I didn't mention withdrawal. Now in my own view and I said to everybody I saw in New York, I said that withdrawal require some balancing things that Israel need to know, this time she can lives."⁵⁴

Ironinya ialah apakah Brown bermaksud bahawa Israel berhak untuk kekal di wilayah-wilayah Arab yang ditakluki secara tidak sah dalam perang ini hanya kerana Israel beralasan bahawa keselamatannya masih tidak terjamin? Jika tanggapan ini benar, maka apakah pengunduran hanya boleh dilakukan oleh Israel sekiranya pada pandangan Tel Aviv negara tersebut terjamin keselamatannya biarpun tindakan menakluki wilayah asing melalui peperangan adalah salah di sisi undang-undang antarabangsa dan piagam PBB? Apakah Brown mempunyai tafsiran sendiri bahawa '*territorial aggrandizement*' tidak boleh dilakukan kecuali atas dasar untuk mendapatkan jaminan keselamatan? Apakah kenyataan ini adalah satu isyarat kepada negara-negara Arab bahawa soal pengunduran penuh atau pengunduran bersyarat bergantung sepenuhnya kepada jaminan keselamatan untuk Israel oleh negara-negara Arab? Hakikatnya walaupun British mewar-warkan ke seluruh dunia khususnya kepada negara-negara Arab penentangan London terhadap '*territorial aggrandizement*' seperti dalam kenyataan Brown sebelum ini, namun justifikasi penentangan itu sebenarnya bersifat retorik politik dan diplomasi semata-mata. Selain daripada kenyataan mencurigakan Brown dalam wawancara di atas, sikap pihak British ini boleh dipertikaikan apabila dalam masa yang sama London tidak menolak kaedah '*frontier adjustment*.' Kaedah ini bermaksud bahawa Israel boleh mengubah sempadan wilayahnya seperti menduduki wilayah-wilayah Arab secara haram melalui peperangan. Hakikat ini diterangkan sendiri oleh Menteri Luar Britain, George Thomson ketika menjelaskan kenyataan Brown tentang konsep '*territorial aggrandizement*' iaitu;

*"...the reference to territorial aggrandizement did not mean that frontier adjustment were precluded as a part of eventual settlement."*⁵⁵

Selain daripada itu, British juga mengakui bahawa untuk mencapai keamanan jangka panjang maka sedikit 'pembetulan' (rectification) perlu dilakukan terhadap garis sempadan yang diwujudkan oleh PBB dari tahun 1949 sehingga 5 Jun 1967. Sebenarnya jika diperhalusi, frasa '*rectification*' di sini bermaksud, pihak British bersetuju agar wilayah Israel diperluaskan lagi secara haram selepas 11 Jun 1967. Hal ini juga bermakna, British secara langsung menyokong '*territorial aggrandizement*' oleh Israel. Justeru kerana itulah, apabila British dikritik berhubung frasa 'the' dalam draf mereka, British seboleh-bolehnya cuba mengelakkan daripada menjelaskan secara terperinci maksud frasa tersebut. Dasar British ini amat ketara dalam kenyataan Brown tentang dasar Britain terhadap penaklukan wilayah Arab dalam perang ini;

*"It is our view that in the long term the security of the area requires some rectification of the 1949-67 frontiers; a position which make it difficult for us to please the Arabs. We should therefore remain so far as possible, silent on questions concerning frontier rectification."*⁵⁶

Malahan apa yang lebih 'melucukan', British memberikan alasan pula bahawa mereka enggan memasukkan frasa 'the' dalam draf mereka sebagai bukti bahawa mereka mengamalkan dasar 'neutrality', 'impartiality' dan 'equilibrium' dalam konflik Arab-Israel.

Maksudnya, draf British mestilah bukan sahaja ‘menggembirakan’ Arab tetapi juga perlu ‘menggembirakan’ Israel. Bagaimanakah British boleh ‘menggembirakan’ Israel? Caranya ialah dengan tidak memasukkan frasa ‘the’ dalam teks tersebut seterusnya terpulanglah kepada budi bicara Israel sebanyak mana wilayah yang ingin dipulangkan atau bilakah wilayah-wilayah yang ditakluki itu hendak dipulangkan. 10 tahun? 20 tahun? 100 tahun? Bergantung kepada ‘belas ehsan’ Israel. Menurut kerajaan Britain lagi;

“her (UK) role in sponsoring the Security Council Resolution of November 1967 in line with her declared policy of equilibrium with regards to the Middle East. What Britain really mean by equilibrium is shown by her recent actions and by her refused to include in the resolution stipulation for the retreat of Israelis forces from ‘all THE occupied Arab territories’.”⁵⁷

Selain istilah ‘*rectification*’, British juga menggunakan pelbagai istilah lain untuk menghalalkan sokongan mereka terhadap penaklukan Israel termasuklah istilah ‘*modification*’.

“...and subject to agreement between parties that small modifications for the purpose of the suppression of anomalies (or for any other purpose which may be agreed between them are not excluded).”⁵⁸

Kenyataan British ini kelihatannya hampir sama dengan kenyataan yang dikeluarkan oleh sekutu-sekutu Israel yang lain walaupun mungkin istilah yang digunakan agak berbeza. Perancis misalnya menggunakan istilah ‘*minor rectification*’.

“The accord should establish the frontier between Israel and Jordan and the basis of the armistice lines and in accordance with the principle of the inadmissibility of the acquisition of territory by war. Nevertheless, minor rectification might be made to the armistice lines by agreement between parties.”⁵⁹

Tidak ketinggalan pastinya Amerika Syarikat yang menggunakan istilah “*insubstantial alteration*.”

“The Security council resolution neither endorses nor precludes these armistice lines (the lines in 1949) as the definitive political boundaries ... We believe that while recognized political boundaries must be established and agreed upon by the parties, any changes in the pre-existing lines should not reflect the weight of conquest and should be confine insubstantial alteration required for mutual security.”⁶⁰

Kenyataan pihak British dan sekutunya sememangnya selari dengan hasrat Israel yang turut menolak kemasukan ‘the’ dalam draf tersebut. Pendirian Israel ini amat jelas iaitu:

“The fact was that Israel wanted to retain at least some of the occupied territories. Israel had used her insistence on the need for direct negotiations with the Arab states as a pretext to consolidating her hold on the occupied territories.”⁶¹

Penutup

Akhirnya pada 22 November 1967, draf British ini telah diusulkan dan diundi di PBB. Hasil daripada strategi dan diplomasi halus pihak British khususnya dalam memancing undi negara-negara Arab, kesemua 15 ahli Majlis Keselamatan PBB mengundi menyokong draf British ini yang kemudiannya telah diterima sebagai resolusi damai 242 PBB tanpa pindaan. Yang jelas di sini, resolusi British ini telah berjaya dalam mendamaikan secara sementara kedua-dua pihak yang berperang walaupun resolusi ini hakikatnya jelas bersifat berat sebelah. Dengan lulusnya resolusi yang ditaja oleh Britain ini juga, dasar imperialisme Israel kelihatannya telah diperakui sah dari segi undang-undang antarabangsa oleh PBB. Malahan selepas resolusi ini diluluskan, wilayah Israel telah bertambah luas melalui penaklukan terhadap wilayah-wilayah Arab pada 1967 seperti Bukit Golan, Sinai, Gaza, Tebing Barat dan Baitul Maqdis. Pemansuhan garis sempadan yang dibina sejak perjanjian 1949 kini tidak relevan lagi apabila PBB sendiri melalui kempen-kempen oleh British tersebut mengesahkan perluasan sempadan Israel ke atas wilayah-wilayah Arab melalui Resolusi 242.

Perang 1967 sememangnya memberikan keuntungan yang besar kepada Israel, namun bagi pihak negara-negara Arab, perasaan marah dan tidak puas hati mereka masih terpendam. Kemarahan mereka terhadap pelan damai tajaan British ini akhirnya diterjemahkan dalam perang Arab-Israel seterusnya iaitu pada bulan Oktober 1973. Berdasarkan kepada dokumen-dokumen British ini jelas menunjukkan bahawa Resolusi damai 242 yang ditaja oleh British pada tahun 1967 ini mempunyai kelemahan yang ketara. Sama ada kelemahan itu disengajakan atau tidak, hakikatnya pelan tersebut gagal untuk membawa damai yang berkekalan di Asia Barat. Tony Blair, bekas Perdana Menteri Britain dan kini menjadi wakil khas *Quartet* di Asia Barat patut mengambil pengajaran bahawa kedamaian yang dicari di rantau tersebut hanya akan tercapai sekiranya keadilan ditegakkan dengan penuh keinsafan dan keikhlasan. Sesungguhnya dalam sebarang proses damai, agenda terselindung dan sikap berat sebelah sewajarnya dielakkan bagi membina masa depan Asia Barat yang lebih aman dan makmur.

Nota:

---

¹ Bukit Golan merupakan wilayah Syria yang masih ditakluki oleh Israel sehingga kini. Sinai pula telah diserahkan kembali kepada Mesir melalui perjanjian damai selepas Perang Yom Kippur 1973. Walau bagaimanapun wilayah Tebing Barat dan Semenanjung Gaza telah diserahkan kepada pentadbiran sementara Palestin yang diketuai oleh Presiden Mahmud Abas. Pada tahun 2007, krisis kepimpinan Palestin menyaksikan Presiden Mahmud Abas hanya berjaya mentadbir Tebing Barat manakala Semenanjung Gaza ditadbir oleh pergerakan Hamas. Pentadbiran Palestin di dua wilayah ini bagaimanapun hanya dari segi teorinya sahaja kerana Israel masih mengenakan kawalan ketenteraan yang ketat.

² PREM 13/1622 *The Second Arab-Israel War 1967: The Battle*. Surat daripada Mr.Hadow kepada Mr. Brown, 6 Julai 1967.

³ Mesir dan Syria bersetuju untuk melaksanakan gencatan senjata dengan Israel melalui resolusi 234 dan 235 pada hari terakhir peperangan. Israel dan Syria misalnya telah bersetuju untuk menguatkuasakan gencatan senjata mulai 4.30 petang GMT (6.30 petang waktu Israel, 7.30 petang waktu Syria, 12.30 waktu New York). Resolusi Majlis Keselamatan PBB S/235 9 Jun 1967 dlm. M. Medzani (ed.) *Israel Foreign Relations: Selected Documents, 1947-1974*, Vol. III, Ministry of Foreign Affairs, Israel, Jerusalem, 1976, hlm. 7. Walau bagaimanapun, sebaik sahaja gencatan senjata tersebut ditandatangani, Syria telahpun kehilangan wilayahnya di Bukit Golan kepada Israel, merentasi dari Banias ke Qunaitra dan dari Darbashiya ke El

---

Hamma. Sementara Mesir pula telah kehilangan Gaza dan Sinai kepada Israel. Manakala Jordan telah kehilangan Baitul Maqdis Timur dan Tebing Barat. Jordan telah menandatangani perjanjian gencatan senjata dengan Israel pada 6 Jun 1967 melalui resolusi 233 PBB. Lihat FO 960/10, Laporan oleh Foreign Office, Jun 1967.

⁴ FCO 17/577, Laporan atase udara, 8 Ogos 1967. Lihat juga Z.Schiff, *A History of the Israel Army, 1874 to the Present*, MacMillan: New York, 1985, hlm, 135. Lihat juga Mutawi Samir, *Jordan in The 1967 War*, Cambridge University Press, Cambridge, hlm. 164.

⁵ Ibid.FCO 17/577.

⁶ Untuk data-data lengkap dan huraian lanjut berhubung dengan perlarian Palestin 1967 ini, lihat Muhamad Hasrul Zakariah, *Dasar dan Reaksi British dalam Perang Arab-Israel 1967*, Tesis PhD yang tidak diterbitkan, UKM: Bangi, 2005, hlm 370-470.

⁷ Vatikiotis, P.J. *Nasser and His Generation*, Croom Helm, London, 1978, hlm. 256.

⁸ SCOR, 22nd year, Supplement for July to September, 1967, hlm. 195, 257, S/8121-A/6785, para 155 of S/8146-A/6793. Lihat juga Muhamad Hasrul, 2005, hlm. 436-495.

⁹ Sydney D. Bailey, *The Making of Resolution 242*, Martinus Nijhoff Publishers, Netherland, 1985, hlm. 105.

¹⁰ Ibid. hlm 106.

¹¹ Fuad A. Jabber (ed.) *International Documents on Palestine, 1967*, hlm 104-105, 112 (dokumen 101, 108).

¹² Bailey, hlm 107.

¹³ Bull. O, *War and Peace in the Middle East: the Experience and Views of the United Nation Observers*, London: Lee Cooper, 1973, hlm 122.

¹⁴ (D okumen 104). Jabber, hlm. 107-108.

¹⁵ Lihat Rekod Rasmi, Mesyuarat Agong PBB, 5th Emergency Special Session, 1526th Plenary Meeting, 19 Jun 1967, paras 66 ,69, 82.

¹⁶ Lihat rekod Majlis Keselamatan PBB 5th Emergency Special Session, 1530th Sidang Pleno, 21 Jun 1967 paras 152, 155, 157, 172-3 dan Sidang Pleno, 4 Julai 1967, perenggan 167, annexes, Agenda Item 5, hlm. 40-2, A/L 522, Middle East Record, hlm. 80. Lihat juga dokumen yang sama, hlm 42-43, A/L 523.

¹⁷ Untuk kenyataan penuh Brown, sila lihat PREM 13/1622, Speech by the Foreign Secretary The Rt. Hons George Brown MP to the General Assembly of the United Nations on the 21st June 1967.

¹⁸ Jaber, hlm. 132-137 (dokumen 131-3).

¹⁹ FO 58/82 Telegram no 1617, UK Mission at New York kepada Foreign Office, 2 Julai 1967.

²⁰ Ibid. Minit oleh P.T Hayman, Foreign Office, 3 Julai 1967.

²¹ Ibid. Laporan P.H Gore Booth kepada Secretary of States, 1 Julai 1967.

²² Ibid, 11 Julai 1967.

²³ Ibid. Surat P.T Hayman kepada PM's Private Secretary, 2 Julai 1967.

²⁴ Untuk kenyataan penuh Lord Caradon, lihat Rekod Rasmi Mesyuarat Agong PBB, mesyuarat 1553rd 14 Julai 1967, perenggan 8.

²⁵ FCO 58/84 record of meeting between Minister of States (Mr. Thomson) and Lord Caradon , 15 Ogos 1967.

²⁶ FCO 17/38 record of Meeting on 14 september at Foreign Office, sisipan dalam surat daripada H.T Mordan kepada J.H.A Watson, 15 September 1967.

²⁷ Ibid.

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid. Record of meeting with George Brown, Seceretary of State, 14 September 1967.

³⁰ Ibid.

-
- ³¹ Majlis Keselamatan PBB, 22nd Supplement for July to September 1967, hlm. 40-6,306-7, 311-6 S/7390/Addis 35,37,40. Rekod S/8163,S/8169 dan S/8173
- ³² Rekod Majlis Keselamatan PBB, 22nd Year, 1369 Meeting, 24 Oktober 1967, paras 40,43.
- ³³ Draf Amerika Latin ini telah dikemukakan sejak 30 Jun 1967 sehingga pertengahan Julai tetapi tidak berjaya diimplementasikan akibat sikap tidak puas hati beberapa pihak yang terlibat dalam konflik ini terutama bantahan dari Israel dan Amerika Syarikat. Lihat FO 960/10 Foreign Office Report, 1967.
- ³⁴ Lihat rekod rasmi, Mesyuarat Agong PBB, 5th Emergency Special Meeting, Annexes, Agenda Item 5, A/L523/Rev. 1;S/8235, 9 November 1967, hlm 42-43. Lihat juga rekod Majlis Keselamatan PBB, 22nd Year, 137rd meeting, 9-10 November 1967, para 89, 1382nd meeting, 22 November 1967, para 160.
- ³⁵ Ibid. Supplement for October to December 1967, hlm. 208-9 S/8229. Amerika sememangnya telah menjangka draf mereka akan ditolak kerana dasar pro-Israel. US turut mengemukakan draf sebagai satu strategi diplomatik. Lihat Jaber, hlm. 170, dokumen 182.
- ³⁶ Rekod Majlis Keselamatan PBB, S/8253, 20 November 1967. Lihat juga dalam B.Reich, *Quest for Peace: United States-Israel Relation and The Arab Conflict*, Rutgers University, New Jersey, 1977, hlm. 130. Lihat juga I. Kass, *Soviet Involvement in The Middle East: Policy Formulation, 1966-1973*, Boulder, Co. West View: Folkstone, Dawson, hlm. 57.
- ³⁷ Lihat S/8247, 16 November 1967, rekod Majlis Keselamatan PBB, 22nd Year, 1381 Meeting, 20 November 1967, paras 22, 30.
- ³⁸ Untuk teks keseluruhan lihat rekod rasmi Majlis Keselamatan PBB, S/8247, 16 November 1967.
- ³⁹ FCO 17/34, surat J. Thomson kepada Sir D.Allen, 12 Jun 1967.
- ⁴⁰ FCO 17/34, minit oleh Mr. J.A. Thomson kepada J.O Rennie, 13 Jun 1967.
- ⁴¹ FCO 17/34, surat daripada J.A Thomson kepada Sir J. Rennis, 12 Jun 1967.
- ⁴² Ibid. Surat J.A Thomson kepada Sir D. Allen, 14 Jun 1967.
- ⁴³ Ibid. Surat dari J. A. Thomson kepada Sir D. Allen, 14 Jun 1967.
- ⁴⁴ Ibid.
- ⁴⁵ Jabber, hlm. 716-7,731-5 (dokumen 446, 458-9).
- ⁴⁶ Ibid. hlm. 715-6,727-9 (dokumen 445, 451, 454).
- ⁴⁷ Untuk teks negara Amerika Latin dan Carribean, sila rujuk Dokumen Rasmi PBB, A/L 523/Rev. 4 July 1967 dan S/8235, 9 November 1967. Isu Baitul Maqdis Timur ini juga dibincangkan secara terperinci oleh M. Hasrul, 2005, hlm. 436-495.
- ⁴⁸ Lihat kenyataan Elihu Lauterpach dan R.H Pfaff dlm J. More (ed.) *The Arab Israel Conflict*, Vol. 1, American Society of International Law, Princeton University Press, New Jersey, 1974.
- ⁴⁹ Lihat rekod rasmi Majlis Keselamatan PBB, S/8235, 9 November 1967.
- ⁵⁰ E.V Rostow, *Peace in Balance: the Future of American Foreign Policy*, Simon & Schuster, New York, 1972, hlm. 269-70.
- ⁵¹ Mahmoud Riad, hlm. 66-71, 85.
- ⁵² FCO 17/34 Surat Mr. J.A Thomson kepada Sir P.Gore Booth, 12 Jun 1967.
- ⁵³ Draf Albania ini telah disokong oleh 22 negara, 17 menentang dan 27 berkecuali. British mengambil sikap menentang draf cadangan ini. Lihat dokumen PBB, UN Doc. A/L 521, 26 Jun 1967 dlm. J.N.More, *The Arab Israel Conflict*, Jil III, Dokumen 108, Princeton University Press, 1974.
- ⁵⁴ PREM 13/1622, Redifussion Television Limited, transkrip temubual George Brown, Tuesday, 27 Jun 1968.
- ⁵⁵ Ibid., SOSFA-telegram no. 3265, Foreign Office ke New York, Israel Ambassador (Mr. Ramez) called on Mr. Thomson, 22 Jun 1967.
- ⁵⁶ FO 1018/130 Komen Mr. Brown terhadap Israel, Julai 1967.

⁵⁷ FO 1018/130 Telegram no 754, Foreign Office, London to Tripoli, Tunisia, Beirut, 15 Februari 1968.

⁵⁸ FCO 17/724 Resolution 242, towards boundary lines between Jordan/Israel, 4 powers talk-US, UK, France and Soviet, Desember 1967. Dalam surat daripada R.M Evans kepada S.L. Egerton, 10 Desember 1969.

⁵⁹ *Ibid.* Desember 1967.

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ *Ibid.*